

Οι ηχητικές δυνατότητες της εικόνας: Διδακτικά παραδείγματα και προτάσεις

Sonification of pictures: Examples and suggestions

Μαρία Πατιώ, Πειραματικό Σχολείο Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Εκπαιδευτικός
Π.Ε.79.01 Μουσικής, mariapatio22.5@gmail.com

Maria Patio, Experimental School of Aristotle University of Thessaloniki, Music
Teacher, mariapatio22.5@gmail.com

Abstract: The aim of this publication is to disseminate the experience of image sonification, as a good practice for teaching Music in Secondary Education. Two cross-curricular projects are presented, concerning image sonification on impressionism, expressionism and avant-garde, which additionally exploit Information and Communication Technologies (I.C.T.). The projects were implemented at the A' grade of Senior High School during the school years 2015-2016, 2016-17, 2017-18 and 2018-19. Firstly, a clarification and analysis of musical terms is attempted, followed by a presentation of audio and video editing software, which can be used in the context of digital audiovisual literacy. Subsequently, the methodology and the experience from the implementation are presented. Finally, the conclusions and proposals of the work are summarized.

Keywords: Picture sonification, impressionism, expressionism, avant-garde, digital audio visual literacy.

Περίληψη: Η εργασία στοχεύει στη διάχυση της εμπειρίας ηχοποίησης της εικόνας, η οποία αποκτήθηκε μέσω συγκεκριμένων σχεδίων εργασίας, ως καλής πρακτικής για τη διδασκαλία της Μουσικής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Παρουσιάζονται δυο διαθεματικά παραδείγματα/σχέδια εργασίας ηχοποίησης της εικόνας, που αφορούν γενικά στον μοντερνισμό στη μουσική και ειδικά στα μουσικά ρεύματα του μπρεσιονισμού, του εξπρεσιονισμού και της ιστορικής πρωτοπορίας και τα οποία επιπρόσθετα αξιοποιούν τις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.). Τα σχέδια εργασίας υλοποιήθηκαν στην Α' Τάξη του Γενικού Λυκείου, στο πλαίσιο του μαθήματος επιλογής «Καλλιτεχνική Παιδεία – Μουσική», κατά τα σχολικά έτη 2015-16, 2016-17, 2017-18 και 2018-19. Αρχικά, επιχειρείται η αποσαφήνιση και η ανάλυση μουσικών όρων και στη συνέχεια παρουσιάζονται λογισμικά επεξεργασίας ήχου, ηχογράφησης και βίντεο που μπορούν να αξιοποιηθούν στο πλαίσιο της καλλιέργειας του ψηφιακού οπτικοακουστικού γραμματισμού. Τέλος παρουσιάζεται η μεθοδολογία, κατατίθεται η εμπειρία της υλοποίησης των σχεδίων εργασίας και συνοψίζονται τα συμπεράσματα και οι προτάσεις της εργασίας.

Λέξεις κλειδιά: Ηχοποίηση της εικόνας, μπρεσιονισμός, εξπρεσιονισμός, ιστορική πρωτοπορία, ψηφιακός οπτικοακουστικός γραμματισμός.

1. Εισαγωγή

Η μουσική δοκιμάζει και δοκιμάζεται σε διάλογο με άλλες καλλιτεχνικές πρακτικές (κινητή εικόνα, ακίνητη εικόνα, κίνηση, επιτέλεση) σ’ ένα πνεύμα αλληλοεπίδρασης και αμοιβαιότητας, αναζητά δομές και διαδικασίες ικανές να χρησιμοποιηθούν με καινοτομική και επινοητική διάθεση σε διάφορα καλλιτεχνικά είδη ή σε σύνθετα καλλιτεχνικά προγράμματα συλλογικού χαρακτήρα. Ο Wassily Kandinsky (1981) σημειώνει: «είναι βαθειά η συγγένεια των τεχνών εν γένει και της μουσικής με τη ζωγραφική ιδιαίτερα... Η τάση του μπλε για εμβάθυνση είναι τόσο μεγάλη, που γίνεται σε βαθύτερες αποχρώσεις πιο έντονη και έχει μια πιο χαρακτηριστική εσωτερική επενέργεια... Είναι το χρώμα του ουρανού, έτσι όπως τον φανταζόμαστε με τον ήχο της λέξης ουρανό... Αναπτύσσει σε βάθος το στοιχείο της ηρεμίας... Μουσικά αναπαριστόμενο το ανοικτό μπλε είναι όμοιο με έναν αυλό, το σκούρο με ένα τσέλο, προχωρώντας ολοένα βαθύτερα με τους εξαισιους ήχους ενός κοντραμπάσου, σε βαθύτερη, πιο πανηγυρική μορφή μπορεί ο ήχος του μπλε να παραβληθεί με εκείνον ενός μπάσου αρμόνιου... Και σαν ένα τίποτε δίχως δυνατότητες, σαν ένα νεκρό τίποτε μετά το σβήσιμο του ήλιου, σαν μια αιώνια σιωπή δίχως μέλλον κι ελπίδα ηχεί εσωτερικά το μαύρο... Το κόκκινο, όπως το φαντάζεται κανείς, σαν ένα δίχως όρια, χαρακτηριστικά ζεστό χρώμα... ηχεί σαν την τούμπα και μπορεί να παραλληλισθεί με δυνατές τυμπανοκρουσίες... Οι τόνοι των χρωμάτων όπως ακριβώς εκείνοι της μουσικής, είναι πολύ πιο λεπτής υφής, εγείρουν πολύ πιο εκλεπτυσμένες δονήσεις στην ψυχή, που δεν μπορούν να εκφραστούν με λόγια».

Η Μουσική και η Ζωγραφική είναι δυο τέχνες που έχουν συναντηθεί και αλληλεπιδράσει κατά τη διάρκεια της ιστορικής τους πορείας. Πολύ συχνά ένας ήχος δημιουργεί την εντύπωση ενός χρώματος και αντίστοιχα τα χρώματα συχνά φέρνουν αυθόρμητα στο νου μελωδικά μοτίβα. Νότες και χρώματα αποτελούν τα μέσα και τα υλικά με τα οποία οι καλλιτέχνες, ο καθένας από τη σκοπιά της δικής του Τέχνης, προσπαθούν να μεταφέρουν ιδέες και συναισθήματα, να συγκινήσουν και να προκαλέσουν αισθητική απόλαυση. Η αναζήτηση του εσωτερικού ήχου της εικόνας, αποσκοπεί στη διαισθητική κατανόηση ευρύτερων κανόνων της αισθητικής, που διέπουν τις διαφορετικές μορφές τέχνης και στην ανακάλυψη των αναλογιών και αντιστοιχιών ανάμεσα στα σύμβολα, την εκφραστική γλώσσα και τους κώδικες επικοινωνίας μεταξύ της Μουσικής και των Εικαστικών Τεχνών και ειδικότερα της Ζωγραφικής (Ι.Ε.Π. Αεσορ & Μαγαλιού 2018). Ο ίδιος εσωτερικός ήχος, την ίδια στιγμή, μπορεί να εκφραστεί από διαφορετικές τέχνες, ενώ θα προβάλλει η κάθε τέχνη εκτός από αυτόν τον γενικό ήχο και το ιδιάζον σ’ αυτήν συν και θα προσθέτει μ’ αυτόν τον τρόπο στον γενικό εσωτερικό ήχο έναν πλούτο και μια δύναμη, που δεν είναι δυνατόν να επιτευχθούν από μια τέχνη (Kandinsky, 1981).

Το πρόβλημα που τίθεται για μας τους εκπαιδευτικούς, είναι ο τρόπος με τον οποίον μπορούμε να αξιοποιήσουμε διδακτικά τη σχέση των τεχνών μεταξύ τους, μετατρέποντας «... ορισμένες ώρες μαθημάτων σε ώρες αισθητικής απόλαυσης και μυσταγωγίας» (Θεοδωράκης, 1972). Θα ήταν πράγματι σημαντικό αν μπορούσαμε μέσα σ’ ένα σχολείο - ζωντανό κύτταρο

να μεγαλώσουμε τα παιδιά μας κάτω από την ευεργετική επίδραση της μουσικής, οδηγώντας τα στην ανάπτυξη της κοινωνικότητας και της δημιουργικής φαντασίας. Υπάρχει λοιπόν η ανάγκη, να διατυπωθούν προτάσεις, ώστε να δώσουμε νέες προοπτικές, μετουσιώνοντας την εικόνα σε μουσικό άκουσμα, κάνοντας τη σχολική ζωή περισσότερο δημιουργική και ευχάριστη για τους μαθητές και τις μαθήτριές μας.

Μέσα από τη διαθεματική σύνδεση της Μουσικής και της Εικαστικών οι μαθητές/τριες ανακαλύπτουν ότι οι δύο μορφές τέχνης διέπονται από κοινές έννοιες (όπως επανάληψη και αντίθεση, μοτίβο, υφή, θέμα και παραλλαγές) και αντιλαμβάνονται τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους αυτές οι έννοιες εκφράζονται σε κάθε μορφή τέχνης. Κατ' αυτό τον τρόπο κατανοούν διαισθητικά ευρύτερους κανόνες της αισθητικής που διέπουν όλες τις μορφές τέχνης. Τα μαθήματα της Μουσικής και των Εικαστικών στην Α' τάξη του Λυκείου συμπεριλαμβάνονται στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (Α.Π.Σ.) κάτω από τον όρο Καλλιτεχνική Παιδεία. Η διαθεματική και διεπιστημονική διδακτική προσέγγιση επιτρέπει την υπέρβαση των διαχωριστικών ορίων μεταξύ των διαφορετικών επιστημονικών κλάδων, ώστε να επιτευχθούν μορφές συνεργασίας και σύμπραξης μεταξύ των διδασκόμενων μαθημάτων με σκοπό την ενιαία προσέγγιση μιας θεματικής ενότητας από όλες τις δυνατές πλευρές (ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ, 2003). Η διασύνδεση του μαθήματος της Μουσικής με το μάθημα των Εικαστικών πραγματώνεται στο πλαίσιο κοινών σχεδίων μαθήματος, όπου το κάθε γνωστικό αντικείμενο θέτει και καλλιεργεί σημαντικούς γνωστικούς στόχους και δεξιότητες (Ματσαγγούρας, 2003).

Στο πλαίσιο της επίτευξης των στόχων της συγκεκριμένης διδακτικής πρότασης, η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών γίνεται μέσα από παιδαγωγικές προσεγγίσεις που προάγουν την κριτική, αναλυτική και δημιουργική σκέψη, τη συνεργατική μάθηση, την αυτενέργεια, τη λήψη πρωτοβουλιών, την εξερεύνηση και τον πειραματισμό (Γεωργάκη, 2003). Επιπλέον, στο πλαίσιο του ψηφιακού οπτικοακουστικού γραμματισμού είναι πολύ σημαντικό οι μαθητές/τριες να αποκτούν τις απαραίτητες ικανότητες, ώστε να δημιουργούν οπτικοακουστικά προϊόντα. Η εγκάρσια ένταξη του οπτικοακουστικού γραμματισμού στα προγράμματα σπουδών ποικίλων μαθημάτων προβάλλει ως επιτακτική ανάγκη (Αλεξούδα & Ασλανίδου, 2017). Το μάθημα της Μουσικής και τα σχέδια εργασίας που υλοποιούνται σε αυτό, προσφέρονται για την καλλιέργεια του οπτικοακουστικού γραμματισμού. Οι σημερινοί/νές μαθητές/τριες μεγαλώνουν σε ένα οπτικοακουστικό και ψηφιακό περιβάλλον στο οποίο τους/τις ενδιαφέρει και τους/τις κινητοποιεί ιδιαίτερα ο ρόλος του/της δημιουργού ενός οπτικοακουστικού προϊόντος.

Υπάρχουν ποικίλα λογισμικά επεξεργασίας ήχου και εικόνας που είναι εύκολα στην εκμάθησή τους από τους/τις μαθητές/τριες. Στην εργασία αυτή προτείνεται η χρήση του ελεύθερου λογισμικού ψηφιακής επεξεργασίας ήχου και ηχογράφησης Audacity και το διαδικτυακό λογισμικό επεξεργασίας βίντεο Wevideo. Παρουσιάζονται δυο διαθεματικές διδακτικές προτάσεις Μουσικής και Εικαστικών, στο πλαίσιο των οποίων επιχειρείται η καλλιέργεια του μουσικού γραμματισμού— μέσα από την προσπάθεια ηχοποίησης της εικόνας - σε συνδυασμό με τον ψηφιακό οπτικοακουστικό γραμματισμό και κατατίθεται η εμπειρία

υλοποίησής τους. Οι μαθητές/τριες κλήθηκαν, όχι μόνο να παρατηρήσουν και να κατανοήσουν δύο ζωγραφικά έργα τέχνης του μοντερνισμού, αλλά ταυτόχρονα να περιγράψουν τα συναισθήματα που αυτά εκφράζουν ενσωματώνοντας μηχανισμούς υποκειμενικής ανάγνωσης, να επισημάνουν συμβολισμούς και να αναπτύξουν δεξιότητες αφενός, παραγωγής και εκτέλεσης μουσικών ιδεών από αυτά, αφετέρου δημιουργίας οπτικοακουστικών προϊόντων. Τα ζωγραφικά έργα που χρησιμοποιήθηκαν ήταν το ιμπρεσιονιστικό έργο *Bain à la Grenouillère* (1869) του Claude Monet και το σουρεαλιστικό έργο *Blue II* (1961) του Joan Miró. Η διδακτική αυτή παρέμβαση υλοποιήθηκε στην Α΄ τάξη ενός Λυκείου της Θεσσαλονίκης κατά τα σχολικά έτη έτος 2015-16, 2016-17, 2017-18 και 2018-19, στο πλαίσιο του μαθήματος Καλλιτεχνικής Παιδείας-Μουσική.

Με βάση την παρατήρηση της διδακτικής διαδικασίας, τα παραδοτέα των μαθητών/τριών και τις απαντήσεις τους σε ανώνυμο ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο, οι μαθητές/τριες βρήκαν πολύ ενδιαφέρουσες τις δραστηριότητες ηχοποίησης της εικόνας και δε συνάντησαν ιδιαίτερες δυσκολίες στη χρήση των λογισμικών Audacity και Wevideo. Συμμετείχαν πολύ ενεργά και με ενθουσιασμό, ανέπτυξαν θετική στάση απέναντι στην αναζήτηση εναλλακτικών προσεγγιστικών διαδρομών και πέρα από τις δεξιότητές τους στη Μουσική, καλλιέργησαν σημαντικές δεξιότητες ψηφιακού οπτικοακουστικού γραμματισμού.

2. Αποσαφήνιση όρων

2.1 Ο μοντερνισμός (modernism) στη ζωγραφική και τη μουσική

Ο όρος «μοντερνισμός» περιγράφει ένα πλέγμα θέσεων, αντιλήψεων και κινήματων που εμφανίστηκαν στην τέχνη, στην πολιτική και τη φιλοσοφία από τα τέλη του 19ου αιώνα. Ο μοντερνισμός αποτέλεσε μία αντίδραση στις συντηρητικές αξίες του ρεαλισμού, μέσα από την απόρριψη της παράδοσης. Ο αναπαραστατικός ρόλος της ζωγραφικής εξαφανίζεται και ορισμένοι καλλιτέχνες νιώθουν ελεύθεροι να περιγράψουν την εξωτερική πραγματικότητα όπως τη νιώθουν υποκειμενικά ή όπως «ανακλάται» βιωματικά στον ψυχισμό τους (Κιντή, 2013). Συνειδητά ή ασυνειδητά ολόκληρη η σύγχρονη αντίληψη για την τέχνη στηρίζεται στην πίστη ότι τα πολυτιμότερα στοιχεία του έργου τέχνης είναι προϊόν απροσδόκητης τύχης και πτήσεων της φαντασίας, κοντολογίς δώρα μιας μυστηριώδους έμπνευσης κι ότι ο/η καλλιτέχνη/ις πράττει άριστα αφήνοντας να φέρεται από την ίδια του/της την ευρετική δύναμη (Hauser, 1985). Στο πλαίσιο του κινήματος του μοντερνισμού μέχρι το 1950 δημιουργήθηκαν διάφορες τάσεις-ρεύματα, όπως ο ιμπρεσιονισμός, ο εξπρεσιονισμός, η ιστορική πρωτοπορία, ο σουρεαλισμός, ο ντανταϊσμός, ο συμβολισμός, ο φοβισμός, ο κυβισμός, ο φουτουρισμός, κ.α.

Το κίνημα του μοντερνισμού στη μουσική προέκυψε κυρίως από μια εσωτερική ανάγκη αντίδρασης-ρήξης με το κοινωνικοπολιτικό statusquo, όπως αυτό είχε κληρονομηθεί από τον 19^ο αιώνα, αλλά και συνολικού «μετατονισμού» της μουσικής (Ζεάκης-Γλυνιάς κ.ά., 1999). Η πορεία της μουσικής αλλάζει, διασπάται η μορφή της και υιοθετούνται νέες μορφές

έκφρασης (Π. Σ. Καλλιτεχνικής Παιδείας – Μουσικής Α΄ Λυκείου, 2015). Η έλλειψη ορατής μορφής στη ζωγραφική παραπέμπει στη μουσική στο ευρύτερο πεδίο αυτού που καλείται «ατονική μουσική». Ο χαρακτήρας του αυθορμητισμού μουσικά έχει να κάνει με την έννοια του ακαθόριστου (indeterminacy) και με την εισαγωγή διάφορων βαθμών τυχαιότητας-αλεατορισμού στη διαδικασία της σύνθεσης και της εκτέλεσης. Οι ελεύθεροι-προσωπικοί τρόποι οργάνωσης του ηχητικού υλικού που παρατηρούνται σε πολλούς συνθέτες, εμφανίζουν αναλογίες με την αφηρημένη τέχνη (Ζεάκης-Γλυνιάς κ.ά., 1999).

2.2 Ο ιμπρεσιονισμός (impressionism) στη ζωγραφική και τη μουσική

Η κυριαρχία της στιγμής πάνω στη διάρκεια και στη συνέχεια, το αίσθημα ότι κάθε φαινόμενο είναι φευγαλέο κι ανεπανάληπτο σύνολο και κύμα που γλιστρά στο ποτάμι του χρόνου (στο ποτάμι όπου «δε μπορείς να μπεις δυό φορές»), αυτή είναι η απλούστερη διατύπωση στην οποία μπορεί να αναχθεί ο ιμπρεσιονισμός (Hauser, 1985).

Ο όρος προέρχεται από το όνομα ενός πίνακα του Claude Monet *Impression, Soleil Levant* (Εντύπωση, Ήλιος που ανατέλλει), που παρουσιάστηκε το 1874 σε έκθεση στο Παρίσι, στην οποία συμμετείχαν τα μέλη της «Ανώνυμης Εταιρείας Ζωγράφων, Γλυπτών και Χαρακτών». Χαρακτηρίζει τους καλλιτέχνες οι οποίοι υιοθετούν ένα νέο κίνημα, με σκοπό να απεικονίσουν την οπτική στιγμή και όχι τη ρεαλιστική περιγραφή της. Χαρακτηριστικός είναι ο τρόπος που χρησιμοποιούν το χρώμα και το φως: πρόκειται για ένα παιχνίδι του φωτός, της σκιάς και των διαβαθμίσεων των χρωμάτων (Ζεάκης-Γλυνιάς κ.ά., 2000). Οι καλλιτέχνες του κινήματος προτιμούσαν τη χρήση των καθάρων δυνατών χρωμάτων, επιθυμούσαν να εργάζονται στη φύση και λιγότερο στο εργαστήριό τους και επεδίωκαν να συλλάβουν την εντύπωση που προξενούσε η επενέργεια του φωτός πάνω στα αντικείμενα (Ζιρώ κ.ά., 1998).

Ο μουσικός ιμπρεσιονισμός εμφανίζεται το 1894, χρονολογία της πρώτης εκτέλεσης, στο Παρίσι, του έργου του Claude Debussy *Prélude à l'Après-midi d'un Faune* (Πρελούδιο στο Απομεσήμερο ενός Φαύνου). Τα έργα του μουσικού ιμπρεσιονισμού, απαλλαγμένα από το ρομαντικό πάθος, τις συχνές επαναλήψεις και ατέλειωτες αναπτύξεις, στηρίζονται κυρίως στη μαγεία του ήχου. Τα μελωδικά μοτίβα στηρίζονται συχνά στην κλίμακα με ολόκληρους τόνους, στην πεντατονική και στους εκκλησιαστικούς τρόπους. Στην αρμονία καταργούνται οι κλασικές συνδέσεις συγχορδιών και χρησιμοποιούνται πλατειά οι παράλληλες κινήσεις τρίφωνων συγχορδιών και συγχορδιών εβδόμης και ενάτης, με ελάχιστες πτώσεις κλασικού τύπου (Nef, 1985). Επιπλέον, ξεπήδησε μια τελείως νέα αντίληψη για την κομψότητα και τη μαγεία του ορχηστρικού ηχοχρώματος. Οι παρτιτούρες του Debussy και του Ravel, όχι μόνον εισήγαγαν μια καινούργια γραφή, αλλά δημιούργησαν κι έναν διαφορετικό ήχο της ορχήστρας (Copland, 1980). Η προσπάθεια των ιμπρεσιονιστών ν'αδράξουν τη φευγαλέα στιγμή, η παράδοσή τους στην περαστική διάθεση, σαν στην υψηλότερη και πιο αναντικατάστατη αξία, κι ο σκοπός τους να ζήσουν μέσα στη στιγμή και ν' απορροφηθούν

απ’ αυτή, είναι απόρροια μονάχα τούτης της μη αστικής άποψης για τη ζωή, τούτης της εξέγερσης εναντίον της ρουτίνας και της πειθαρχίας της αστικής πρακτικής (Hauser, 1985).

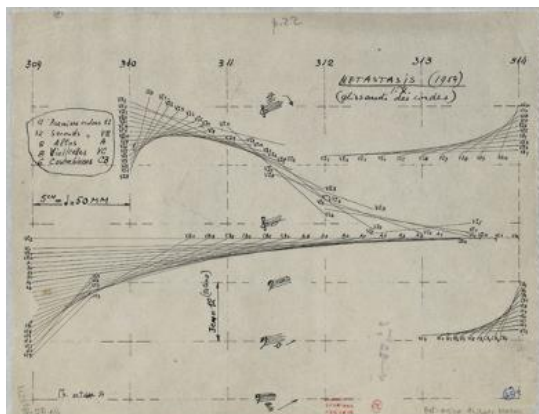
2.3 Ο εξπρεσιονισμός(expressionism) και η ιστορική πρωτοπορία(avant-garde) στη ζωγραφική και τη μουσική

Ο εξπρεσιονισμός ξεκινά κι αυτός από τη ζωγραφική και τις πλαστικές τέχνες και αποσκοπεί στο να προβάλλει το εκφραστικό στοιχείο, το οποίο υπάρχει μέσα σε κάθε πραγματικότητα. Είναι η εποχή που οι καλλιτέχνες όλων των ειδών ψάχνουν να βρουν πιο ειλικρινείς τρόπους να εκφράσουν την πραγματικότητα της ανθρώπινης ύπαρξης στον σκληρό «διάφωνο» κόσμο του 20ου αιώνα. Οι εξπρεσιονιστές καλλιτέχνες έχουν την τάση να παραμορφώνουν την πραγματικότητα στα έργα τους, αδιαφορώντας για την πιστή και αντικειμενική αναπαράσταση της. Η ιστορική πρωτοπορία (1910-1930) συνδέθηκε με την κοινωνία και καλλιέργησε την πίστη στη δυνατότητα μιας μεταμόρφωσης του κόσμου και του τρόπου ζωής. Δηλώνει την τάση στην τέχνη για αμφισβήτηση των παραδοσιακών τεχνοτροπιών και για πειραματισμούς με νέες μορφές(π.χ. φουτουρισμός, ντανταϊσμός, σουρεαλισμός, κ.α.)(Π. Σ. Καλλιτεχνικής Παιδείας – Μουσικής Α΄ Λυκείου, 2015).

Στην μουσική ο εξπρεσιονισμός και η ιστορική πρωτοπορία εκφράζουν τον σύγχρονο άνθρωπο, τους προβληματισμούς και τις αγωνίες του. Είναι συνεπείς στον ρυθμό εξέλιξης της εποχής μας, δημιουργούν τα δικά τους εκφραστικά μέσα, αξιοποιώντας όλο και περισσότερο τα επιτεύγματα του τεχνολογικού πολιτισμού μας(Βασιλειάδης κ.ά., 1991). Από τεχνικής πλευράς χαρακτηρίζονται από την πλήρη αποκοπή κάθε δεσμού με την αρμονία του τονικού συστήματος (Βασιλειάδης & Ζεάκης-Γλυνιάς 1993). Οι πρώτες ύλες της μουσικής – διαστήματα, μελωδικά βήματα, αρμονία κλπ. – έδειξαν να χάνουν τη σημασία τους. Η ίδια η μουσική γλώσσα έδωσε μια εικόνα αποδιοργάνωσης και κάθε συμβατική αξία έμοιαζε να έχει εξαφανιστεί. (Βασιλειάδης κ.ά., 1991). Ο χαρακτήρας αυθορμητισμού μουσικά έχει να κάνει με την έννοια του ακαθόριστου (indeterminacy) και με την εισαγωγή διάφορων βαθμών τυχαιότητας στη διαδικασία της σύνθεσης και της εκτέλεσης(Ζεάκης-Γλυνιάς κ.ά., 1999). Η δημιουργία αυτού του ύφους μουσικής σχετίζεται με την ανάπτυξη της τεχνολογίας της εποχής (γραμμόφωνο, ραδιόφωνο) και συνδέεται με την πειραματική μουσική του δευτέρου μισού του 20ού αι. Η LydiaGoehr (2005) μας καλεί να σκεφθούμε πόσο διευρύνθηκαν κατά τον 20^ο αιώνα οι απόψεις μας σχετικά με το τι μπορεί να θεωρηθεί μουσικό. Αυτή η διεύρυνση προέκυψε τόσο από τη χειραφέτηση της διαφωνίας και την εγκατάλειψη της τονικότητας, όσο και από την εισαγωγή νέων μορφών και οργάνων. Όλες αυτές οι αμφισβητήσειςεπέφεραν αλλαγές στο υλικό, την ουσία της μουσικής και, επομένως, μπορεί να θεωρηθεί ότι στοιχειοθετούν μια ουσιαστική αμφισβήτηση της παραδοσιακής έννοιας της μουσικής.

2.4 Γραφική παρτιτούρα (graphic score)

Οι γραφικές παρτιτούρες είναι ένας διαφορετικός τρόπος για να γράφουμε μουσική, πέρα από την κλασική παρτιτούρα με το πεντάγραμμο, τα κλειδιά, τις νότες, τις παύσεις, κλπ. Αποτυπώνουμε τον ήχο χρησιμοποιώντας σχήματα, χρώματα, σύμβολα αλλά και στοιχεία δανεισμένα από την κλασική μουσική σημειογραφία. Οι γραφικές παρτιτούρες δημιουργήθηκαν ήδη το 1950 από συνθέτες όπως ο Penderecki, ο Stockhausen, ο Ξενάκης ο Ligeti και πολλοί άλλοι. Στην Εικόνα 1 παρουσιάζεται ένα παράδειγμα γραφικής παρτιτούρας.

Εικόνα 1. Γραφική παρτιτούρα από το έργο *Μεταστάσεις* (1953-54) του Ιάνη Ξενάκη

2.5 Σύνθεση και Αυτοσχεδιασμός

Η σύνθεση αναφέρεται στη δημιουργία μουσικής όπου υπάρχουν δυνατότητες πειραματισμού, επιλογής, απόρριψης, διόρθωσης, βελτίωσης μέχρι την κατάληξη στο καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Ο αυτοσχεδιασμός είναι η αυθόρμητη δημιουργία μουσικής χωρίς οποιαδήποτε πρόθεση για αναθεώρηση ή βελτίωση, είναι η δημιουργία της στιγμής, η οποία αποδεσμεύει από τη σημειογραφία και τους περιορισμούς της. Και οι δυο μορφές προσφέρουν ευκαιρίες ανάδειξης της δημιουργικότητας των παιδιών και καλλιέργειας της πρωτοτυπίας (Π.Ι., ΥΠ.Δ.Β.Μ.Θ., 2011).

2.6 Ηχοποίηση (sonification) της εικόνας

Πρόκειται για τη δημιουργία ήχων με ποικίλα μέσα για να αποδοθεί μουσικά/ηχητικά μια εικόνα, καθώς και τα συναισθήματα που αυτή εκφράζει (Π.Ι., ΥΠ.Δ.Β.Μ.Θ., 2011). Ενσωματώνει μηχανισμούς απρόβλεπτης υποκειμενικής ανάγνωσης, οι οποίοι διέπουν καθοριστικά την πρόσληψη κάθε έργου τέχνης. Το σημείο έναρξης της περιπέτειας είναι ο διάλογος ανάμεσα στη μουσική και την εικόνα.

2.7 Ψηφιακός οπτικοακουστικός γραμματισμός

Η οπτικοακουστική έκφραση αποτελεί συνιστώσα της καλλιτεχνικής έκφρασης. Ως οπτικοακουστική καλλιτεχνική έκφραση αποκαλούμε τις μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης που προκύπτουν από τη δημιουργική χρήση οπτικοακουστικών εργαλείων και μέσων (Π. Σ. «Νέο Σχολείο»-πρόταση β', 2011). Τα ψηφιακά εργαλεία έχουν θέση στη μουσική εκπαίδευση αλλά με όρους μουσικοπαιδαγωγικούς. Αν η τεχνολογία είναι ο τρόπος, η παιδαγωγική είναι πάντα η λειτουργία. Η αξιοποίηση των ψηφιακών μέσων για τη μουσική διδασκαλία-μάθηση αποκτά σημασία στο σημείο όπου γίνεται εντός σαφώς καθορισμένων εκπαιδευτικών στόχων (Κοκκίδου, 2016). Η ευχρηστία των σύγχρονων εργαλείων επεξεργασίας ήχου, εικόνας και βίντεο επιτρέπουν στους/στις μαθητές/τριες να κατακτούν τις τεχνικές δεξιότητες που απαιτούνται για τη δημιουργία ενός οπτικοακουστικού προϊόντος (Ασλανίδου, 2003).

2.8 Audacity

Το Audacity (<http://www.audacityteam.org/>) είναι πρόγραμμα ψηφιακής επεξεργασίας ήχου και ηχογράφησης, που κυκλοφορεί ως ελεύθερο λογισμικό και είναι ανεξάρτητο από την πλατφόρμα στην οποία χρησιμοποιείται. Είναι διαθέσιμο για Windows, Mac OS X, Linux και BSD (Αλεξούδα&Πατιώ, 2018).

2.9 Λογισμικό επεξεργασίας video, Wevideo

Υπάρχουν διάφορα λογισμικά επεξεργασίας βίντεο που είναι εύκολα στη χρήση και την εκμάθηση τους από τους/τις μαθητές/τριες. Στην παρούσα εργασία χρησιμοποιήθηκε το διαδικτυακό λογισμικό Wevideo (<https://www.wevideo.com/>), το οποίο μπορεί να συνδυαστεί με το google drive και με τον τρόπο αυτό να αξιοποιεί εύκολα κοινόχρηστα αρχεία εικόνας και ήχου. Το αρχείο του οπτικοακουστικού προϊόντος μπορεί εύκολα να αποθηκευτεί στο google drive και να γίνει κοινόχρηστο μέσω αυτού. Επιπροσθέτως, το συγκεκριμένο λογισμικό, επειδή είναι διαδικτυακό δε χρειάζεται εγκατάσταση και δεν εξαρτάται από τα χαρακτηριστικά του κάθε υπολογιστή (Αλεξούδα& Ασλανίδου, 2017).

2.10 Google drive

Η αξιοποίηση των πλατφορμών νέφους κερδίζει διαρκώς έδαφος στην εκπαίδευση, μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στην εφαρμογή συνεργατικών μεθόδων και να επηρεάσει συνολικά τη μαθησιακή διαδικασία (Ζαχαρής&Ντούβλης, 2015). Μια πολύ δημοφιλής πλατφόρμα υπολογιστικού νέφους είναι το google drive (<https://www.google.com/drive/>), που δημιουργήθηκε το 2012. Αρκεί κάποιος να έχει ένα λογαριασμό στο gmail και θα έχει πρόσβαση στην πλατφόρμα του google drive καθώς και στις εφαρμογές που παρέχονται μέσω αυτής. Η πλατφόρμα google drive παρέχει δωρεάν 15 GB αποθηκευτικού χώρου, όπου ο

χρήστης μπορεί να αποθηκεύει αρχεία διαφόρων τύπων και να έχει πρόσβαση σε αυτά μέσω οποιασδήποτε συσκευής έχει πρόσβαση στο Διαδίκτυο (π.χ. σταθερός υπολογιστής, φορητός υπολογιστής, ταμπλέτα, έξυπνο τηλέφωνο). Τα αρχεία του μπορεί να τα οργανώνει σε φακέλους. Επίσης μπορεί εύκολα να κάνει τα αρχεία και τους φακέλους που επιθυμεί κοινόχρηστους με τους συνεργάτες του (Αλεξούδα & Πατιώ, 2018).

3. Διδακτικά Παραδείγματα-Προτάσεις

Στο πλαίσιο της καλλιέργειας της οπτικοακουστικής καλλιτεχνικής έκφρασης των εφήβων, παρουσιάζονται δύο παραδείγματα-προτάσεις ηχοποίησης της εικόνας, που υλοποιήθηκαν με βάση το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών της Μουσικής (ΥΠΓΒΜΘ, 2011β), κατά τα σχολικά έτη έτος 2015-16, 2016-17, 2017-18 και 2018-19 στην Α' τάξη του Γενικού Λυκείου, στο πλαίσιο του μαθήματος επιλογής της Καλλιτεχνικής Παιδείας-Μουσική. Το 1ο παράδειγμα-πρόταση σχεδιάστηκε για το κεφάλαιο *Ιμπρεσιονισμός*, ενώ το 2ο παράδειγμα-πρόταση σχεδιάστηκε για τα κεφάλαια *Εξπρεσιονισμός* και *Ιστορική Πρωτοπορία*.

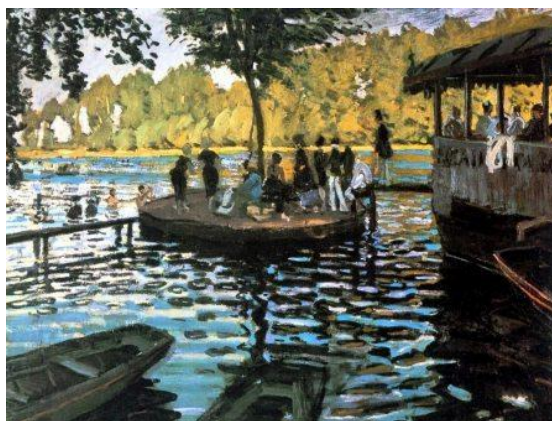
3.1 Ηχοποίηση του ζωγραφικού έργου *Bain à la Grenouillère* του Claude Monet

Αναπτύσσεται σε 3 διδακτικές ώρες.

1^η διδακτική ώρα: Ο/Η εκπαιδευτικός αρχικά παρουσιάζει στους/στις μαθητές/τριες τα χαρακτηριστικά του ιμπρεσιονισμού στη ζωγραφική. Οι μαθητές/τριες παρατηρούν πίνακες του Claude Monet και του Pierre August Renoir (π.χ. C. Monet *Impression, Soleil Levant*, P.-A. Renoir *La Leçon de Piano*) και περιγράφουν –ακόμη και με λέξεις κλειδιά – την αίσθηση που δίνουν οι πίνακες. (Ζεάκης-Γλυνιάς κ.ά., 1999). Στη συνέχεια γίνεται σύνδεση της ιμπρεσιονιστικής ζωγραφικής με τον ιμπρεσιονισμό στη μουσική και, οι μαθητές/τριες, εισάγονται σε ορισμένα χαρακτηριστικά του μουσικού ιμπρεσιονισμού, όπως οι ολοτονικές κλίμακες και οι παράλληλες συγχορδίες. Δημιουργούν στο τετράδιό τους την ολοτονική κλίμακα του ντο (ντο-ρε-μι-φα#-σολ#-λα#-ντο) και στη συνέχεια παίζουν μια απλή, γνωστή μελωδία (π.χ. *Frère Jacques*), πρώτα στη ντο μείζονα και, εν συνεχεία, στη ντο ολοτονική. Με τον τρόπο αυτό είναι εύκολο να κατανοήσουν πως κάθε έλξη και κάθε ιεραρχία μεταξύ των φθόγγων της κλίμακας εξαφανίζεται μέσα σε μια ρευστότητα των φθόγγων. Ακολουθώντας, για να κατανοήσουν το πλούσιο ηχητικό αποτέλεσμα της χρήσης συγχορδιών σε παράλληλη κίνηση γίνεται ακρόαση αποσπάσματος του έργου *La Cathédrale Engloutie* (1910) του Claude Debussy, παρακολουθώντας συγχρόνως από το youtube την παρτιτούρα του έργου (<https://www.youtube.com/watch?v=cVMGwPDP-Yk>) και ακολουθεί συζήτηση.

2^η διδακτική ώρα: Αρχικά, οι μαθητές/τριες παρακολουθούν από το youtube την αρχή του συμφωνικού ποιήματος *L'Après-midi d'un Faune* (Πρελούδιο στο Απομυσημένο ενός Φαύνου) (1894) του Claude Debussy, σε χορογραφία (1912) του θρυλικού χορευτή Vaslav Nijinsky και με τον Rudolf Nureyev στον ρόλο του φαύνου. (<https://www.youtube.com/watch?v=TPSRzXodODk>), έτσι ώστε να ανακαλέσουν στη μνήμη

τους τα χαρακτηριστικά του μουσικού ιμπρεσιονισμού. Στη συνέχεια, ο/η εκπαιδευτικός προβάλλει, με χρήση βιντεοπροβολέα, το εικαστικό έργο *Bain à la Grenouillère* του Claude Monet της Εικόνας 2, δίνει πληροφορίες για αυτό το μεσοαστικό θέρετρο του Παρισιού και γίνεται συζήτηση στην ολομέλεια της τάξης όσον αφορά την εντύπωση (impression) που δημιουργεί το έργο αυτό.

Εικόνα 2. Claude Monet, *Bain à la Grenouillère*, 1869, Metropolitan Museum of Art, New York City.

Ακολούθως, οι μαθητές/τριες χωρίζονται σε 4 ομάδες εργασίας. Σε κάθε ομάδα ανατίθεται η δημιουργία μικρής μουσικής σύνθεσης, σε ελεύθερο μέτρο, για να αποδώσουν μουσικά την εντύπωση που τους δημιούργησε το εικαστικό έργο. Η 1η ομάδα αναλαμβάνει να «απεικονίσει» μουσικά τους «Αντικατοπτρισμούς στο νερό», η 2η ομάδα τη «Μελωδία που έρχεται από το café», η 3η ομάδα το «Καλοκαιρινό αεράκι» και η 4η ομάδα τα «Σύννεφα». Οι ομάδες αποφασίζουν ποια μουσικά όργανα (συμβατικά και αυτοσχέδια) θα χρησιμοποιήσουν, αν θα χρησιμοποιήσουν τη φωνή τους, ή συνδυασμό όλων αυτών, συζητούν, δοκιμάζουν ήχους, συνθέτουν, ενορχηστρώνουν και εκτελούν τις συνθέσεις τους. Κάθε ομάδα αναλύει και παρουσιάζει τη σύνθεσή της στην ολομέλεια της τάξης. Τέλος, οι 4 ομάδες εκτελούν συγχρόνως τις συνθέσεις τους, έτσι ώστε να αποδοθεί συνολικά μουσικά το εικαστικό έργο. Η εκτέλεση αυτή η ηχογραφείται με χρήση συσκευών κινητού τηλεφώνου.

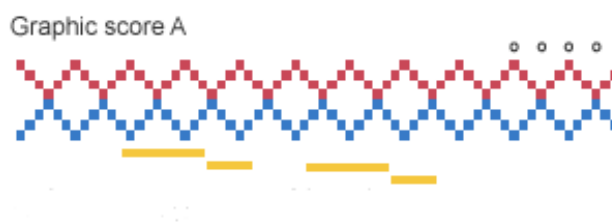
3η διδακτική ώρα: Η δραστηριότητα λαμβάνει χώρα στο εργαστήριο Πληροφορικής. Κάθε ομάδα παραλαμβάνει από τον/την εκπαιδευτικό, μέσω του google drive, 2 αρχεία: την ηχογράφιση της ηχοποίησης του εικαστικού έργου (το αρχείο mp3 της συνολικής εκτέλεσης όλων των ομάδων εργασίας) και το εικαστικό έργο *Bain à la Grenouillère* του Claude Monet (αρχείο jpg). Σ' αυτή τη φάση οι μαθητές/τριες διατηρούν τις ίδιες 4 ομάδες, όπως αυτές σχηματίστηκαν την 2^η διδακτική ώρα. Αρχικά, επεξεργάζονται την μουσική σύνθεσή τους (αρχείο mp3) χρησιμοποιώντας το λογισμικό Audacity και έτσι, κάθε ομάδα, δημιουργεί τη δική της «εκδοχή» της συλλογικής τους σύνθεσης. Στη συνέχεια κάθε ομάδα καλείται να δημιουργήσει οπτικοακουστικό προϊόν, επεξεργαζόμενη ήχο και εικόνα. Αυτή η δραστηριότητα γίνεται με τη χρήση του διαδικτυακού λογισμικού επεξεργασίας βίντεο Wevideo. Ακολούθως, κάθε ομάδα παρουσιάζει το οπτικοακουστικό προϊόν της στην ολομέλεια της τάξης, γίνεται αξιολόγηση, και συζήτηση όσον αφορά την εμπειρία της εκπόνησής του. Τέλος, τα οπτικοακουστικά προϊόντα όλων των ομάδων εργασίας αναρτώνται

στην ιστοσελίδα της σχολικής μονάδας. Προκειμένου να διερευνηθεί καλύτερα η υλοποίηση της διδακτικής πρότασης χρησιμοποιείται ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο, το οποίο οι μαθητές/τριες απαντούν ανώνυμα.

3.2 Ηχοποίηση του ζωγραφικού έργου BlueII του Joan Miró

Αναπτύσσεται σε 4 διδακτικές ώρες.

1^η διδακτική ώρα: Η 1^η ώρα αφιερώνεται στην προετοιμασία των μαθητών/τριών. Παρουσιάζεται στους/στις μαθητές/τριες το έργο *Μεταστάσεις* (1953-54) του Ιάνη Ξενάκη (<https://www.youtube.com/watch?v=SZazYFchLRI>). Κατά την ακρόαση του μουσικού έργου, οι μαθητές/τριες παρακολουθούν συγχρόνως από το youtube και την γραφική παρτιτούρα του και ακολουθεί μια σύντομη συζήτηση γύρω από την απεικόνιση των «ηχητικών μαζών» σ’ αυτή τη γραφική παρτιτούρα. Στη συνέχεια ο/η εκπαιδευτικός, μέσα από κατευθυνόμενο διάλογο βοηθά τους/τις μαθητές/τριες να ανακαλέσουν στη μνήμη τους γνώσεις που απέκτησαν στο μάθημα των εικαστικών: τις ιδιότητες (ψυχολογικές) των χρωμάτων, βασικά - συμπληρωματικά χρώματα, θερμά – ψυχρά χρώματα, καθώς και τα είδη των γραμμών και τους τρόπους σύνθεσής τους. Στη συνέχεια δίδεται στους/στις μαθητές/τριες η γραφική παρτιτούρα της Εικόνας 3 (Δημητρακοπούλου κ.ά., 2010).

Εικόνα 3. Γραφική παρτιτούρα

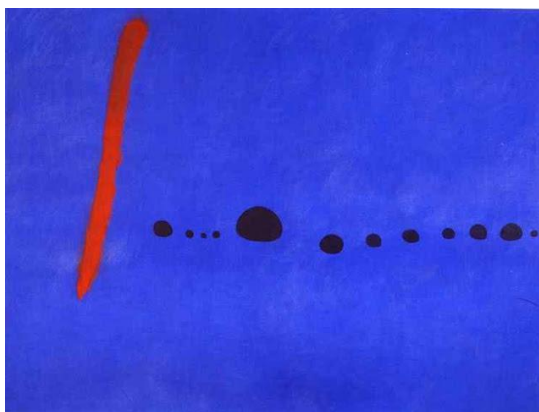
Οι μαθητές/τριες χωρίζονται σε 4 ομάδες εργασίας: στην 1^η ομάδα ανατίθεται η ηχοποίηση των κόκκινων τετράγωνων, στην 2^η ομάδα των μπλε τετράγωνων, στην 3^η ομάδα των κίτρινων γραμμών και στην 4^η ομάδα των μικρών γκρι κύκλων. Οι μαθητές/τριες συζητούν, συναποφασίζουν και καταγράφουν τον τρόπο με τον οποίο θα «διαβάσουν» και θα εκτελέσουν το μέρος της παρτιτούρας που τους ανατέθηκε: π.χ. το κάθε χρώμα μπορεί να συμβολίζει ένα διαφορετικό όργανο ή ομάδα οργάνων, το κάθε σύμβολο (κύκλος, τετράγωνο, γραμμή) να συμβολίζει διαφορές στο ύψος, στη διάρκεια, στις τεχνικές εκτέλεσης, στην ένταση, στην έκφραση, κλπ. Επίσης οι ομάδες αποφασίζουν αν θα χρησιμοποιήσουν μουσικά όργανα (συμβατικά και αυτοσχέδια), ποια θα είναι αυτά, αν θα χρησιμοποιήσουν τη φωνή τους ή συνδυασμό όλων αυτών.

Κάθε ομάδα κάνει αρκετές πρόβες και διορθώσεις «διαβάζοντας» τη γραφική παρτιτούρα της. Τέλος, γίνεται παρουσίαση και εκτέλεση της γραφικής παρτιτούρας από όλες τις ομάδες, διαδοχικά αλλά και ταυτόχρονα. Οι εκτελέσεις ηχογραφούνται με χρήση συσκευών κινητού

τηλεφώνου. Η δραστηριότητα ολοκληρώνεται με την ακρόαση των ηχογραφήσεων αυτών, την συζήτηση και αξιολόγησή τους στην ολομέλεια της τάξης.

2^η διδακτική ώρα: Ο/Η εκπαιδευτικός αρχικά εισάγει τους/τις μαθητές/τριες στον ζωγραφικό εξπρεσιονισμό και την ιστορική πρωτοπορία. Οι μαθητές/τριες παρατηρούν πίνακες διαφόρων ρευμάτων (π.χ. Wassily Kandinsky *Der Blaue Reiter*, Pablo Picasso *Les demoiselles d' Avignon*, Richard Anuszkiewicz *Entranceto Green*, Piet Mondrian *Composition with Yellow, Blue, and Red*) και εντοπίζουν τα νέα εκφραστικά μέσα. Στη συνέχεια γίνεται σύνδεση του εξπρεσιονισμού και της ιστορικής πρωτοπορίας στη ζωγραφική, με τη μουσική και, οι μαθητές/τριες, εισάγονται στο πιο σημαντικό χαρακτηριστικό τους: την πλήρη αποκοπή κάθε δεσμού με την αρμονία του τονικού συστήματος. Για την καλύτερη κατανόηση της παραπάνω έννοιας, γίνεται συγκριτική ακρόαση δυο μουσικών έργων: ενός χαρακτηριστικού έργου της κλασικής αρμονίας (π.χ. Ludwig van Beethoven *5th Symphony*) και ενός χαρακτηριστικού έργου της ατονικής μουσικής (π.χ. Anton Vebern *Concert of ornine instruments*). Ακολουθεί συζήτηση στην ολομέλεια της τάξης που αφορά τα χαρακτηριστικά του κάθε μουσικού ρεύματος.

3^η διδακτική ώρα: Ο/Η εκπαιδευτικός προβάλλει, με χρήση βιντεοπροβολέα, το εικαστικό έργο *Blue II* του Joan Miró της Εικόνας 4. Αρχικά γίνεται συζήτηση-ανάλυση στην ολομέλεια της τάξης όσον αφορά τις ιδιότητες (ψυχολογικές) των χρωμάτων, τα βασικά - συμπληρωματικά χρώματα, τα θερμά – ψυχρά χρώματα, καθώς και τα είδη των γραμμών και των σχημάτων.

Εικόνα 4. Joan Miró, *Blue II*, 1961, Musée National d'Art Moderne, Paris.

Οι μαθητές/τριες χωρίζονται σε 3 ομάδες: στην 1^η ομάδα ανατίθενται η ηχητική απόδοση του μπλ στοιχείου του πίνακα, στην 2^η ομάδα ανατίθενται η ηχητική απόδοση της δυναμικής κόκκινης γραμμής του πίνακα και στην 3^η ομάδα ανατίθενται η ηχητική απόδοση του μαύρων κουκίδων του πίνακα. Οι μαθητές/τριες συζητούν, συναποφασίζουν και καταγράφουν τον τρόπο με τον οποίο θα αποδώσουν ηχητικά το μέρος της παρτιτούρας που τους ανατέθηκε (π.χ. τον παραλληλισμό του μπλε στοιχείου με τον ουρανό ή τους έρημους/απογυμνωμένους τόπους, το αιχμηρό σοκ που δημιουργεί η κόκκινη γραμμή στην ήρεμη μπλε επιφάνεια, την οριζόντια ροή των μαύρων κουκκίδων που μεταδίδουν την κίνηση σε όλη την έκταση του καμβά). Οι ομάδες αποφασίζουν ποια μουσικά όργανα (συμβατικά και αυτοσχέδια) θα

χρησιμοποιήσουν, αν θα χρησιμοποιήσουν τη φωνή τους ή συνδυασμό όλων αυτών, συζητούν, αυτοσχεδιάζουν, δοκιμάζουν ήχους και τρόπους οργάνωσης του ηχητικού τους υλικού και εκτελούν τις συνθέσεις τους. Για την τελική ενορχήστρωση της ηχητικής απόδοσης (ηχοποίησης) του εικαστικού έργου οι ομάδες συζητούν και συναποφασίζουν την φορά και με την οποία θα διαβάσουν ηχητικά τον πίνακα, καθώς και τη σειρά των ηχητικών συμβάντων. Κάθε ομάδα αναλύει και παρουσιάζει τη σύνθεσή της στην ολομέλεια της τάξης. Τέλος, οι 3 ομάδες εκτελούν συγχρόνως τις συνθέσεις τους, έτσι ώστε να αποδοθεί συνολικά μουσικά το εικαστικό έργο. Η εκτέλεση αυτή η ηχογραφείται με χρήση συσκευών κινητού τηλεφώνου.

4η διδακτική ώρα: Η δραστηριότητα λαμβάνει χώρα στο εργαστήριο Πληροφορικής. Κάθε ομάδα παραλαμβάνει από τον/την εκπαιδευτικό, μέσω του googledrive,² αρχεία: την ηχογράφιση της ηχοποίησης του εικαστικού έργου (αρχείο mp3) και το εικαστικό έργο *Blue II* του Joan Miró (αρχείο jpg). Σ’ αυτή τη φάση οι μαθητές/τριες διατηρούν τις ίδιες 3 ομάδες της 3^{ης} διδακτικής ώρας. Αρχικά, επεξεργάζονται την μουσική σύνθεσή τους (αρχείο mp3) χρησιμοποιώντας το λογισμικό Audacity και έτσι, κάθε ομάδα, δημιουργεί τη δική της «εκδοχή» της συλλογικής τους σύνθεσης. Στη συνέχεια κάθε ομάδα καλείται να δημιουργήσει οπτικοακουστικό προϊόν, επεξεργαζόμενη ήχο και εικόνα. Αυτή η δραστηριότητα γίνεται με τη χρήση του διαδικτυακού λογισμικού επεξεργασίας βίντεο Wenvideo. Ακολούθως, κάθε ομάδα παρουσιάζει το οπτικοακουστικό προϊόν της στην ολομέλεια της τάξης, γίνεται αξιολόγηση, και συζήτηση όσον αφορά την εμπειρία της εκπόνησής του. Τέλος, τα οπτικοακουστικά προϊόντα όλων των ομάδων εργασίας αναρτώνται στην ιστοσελίδα της σχολικής μονάδας. Προκειμένου να διερευνηθεί καλύτερα η υλοποίηση της διδακτικής πρότασης χρησιμοποιείται ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο, το οποίο οι μαθητές/τριες απαντούν ανώνυμα.

Παρακάτω κατατίθεται η εμπειρία της υλοποίησης των δυο διδακτικών προτάσεων που παρουσιάστηκαν, με στόχο τη διάχυση της εμπειρίας που αποκτήθηκε μέσω αυτών, ως καλής πρακτικής για τη διδασκαλία της μουσικής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

3.3 Η εμπειρία της υλοποίησης

Οι δυο αυτές διδακτικές προτάσεις υλοποιήθηκαν κατά τα σχολικά έτη 2015-16, 2016-17, 2017-18 και 2018-19 στην Α΄ τάξη του Γενικού Λυκείου, στο πλαίσιο του μαθήματος επιλογής «Καλλιτεχνική Παιδεία – Μουσική». Συμμετείχαν συνολικά 52 μαθητές/τριες (20 αγόρια και 32 κορίτσια). Οι μαθητές/τριες γνώρισαν με βιωματικό τρόπο δυο από τα σύγχρονα ρεύματα στη μουσική του 20ου αιώνα και τα προσέγγισαν πειραματιζόμενοι/ες. Δοκίμασαν να συνθέσουν πάνω σε νέες φόρμες και κάτω από το πρίσμα της καινοτομίας και του νεωτερισμού, βιώνοντας την ελευθερία του συνθέτη αλλά και του εκτελεστή, όπως αυτή διαμορφώνεται σύμφωνα με τις οδηγίες των συνθετών του 20ου αιώνα. Με βάση την παρατήρηση της διδακτικής διαδικασίας, τα παραδοτέα των μαθητών/τριων και τις απαντήσεις τους στα ανώνυμα ηλεκτρονικά ερωτηματολόγια, όλοι/όλες οι μαθητές/τριες

έδειξαν μεγάλο ενδιαφέρον και ενθουσιασμό, είχαν ενεργό συμμετοχή, πήραν πρωτοβουλίες, αλληλεπίδρασαν και δεν παρατηρήθηκαν προβλήματα στη λειτουργία των ομάδων, ούτε διαπιστώθηκαν ιδιαίτερες δυσκολίες στα διάφορα στάδια υλοποίησης των διδακτικών προτάσεων. Οι μαθητές/τριες βρήκαν πολύ ενδιαφέρουσες τις δραστηριότητες ηχοποίησης της εικόνας, δεν συνάντησαν ιδιαίτερες δυσκολίες στη χρήση του λογισμικού ψηφιακής επεξεργασίας ήχου και ηχογράφησης Audacity και του διαδικτυακού λογισμικού επεξεργασίας βίντεο Wevideo. Ανέπτυξαν τις δεξιότητές τους στη μουσική, καλλιέργησαν σημαντικές δεξιότητες ψηφιακού οπτικοακουστικού γραμματισμού, απέκτησαν γνώσεις μέσα από μια γόνιμη διαδραστική διαδικασία και τέλος και κατανόησαν βαθύτερα την σύγχρονη μουσική.

4. Συμπεράσματα

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να εντάξει συνθετικά στη διδασκαλία του μαθήματος της μουσικής γνωστές θεωρίες μάθησης, διδακτικές τεχνικές και εκπαιδευτικές στρατηγικές. Η αξιοποίηση της συγκίνησης που προκαλεί η συνύπαρξη της μουσικής με την εικόνα, μπορεί να οδηγήσει τους/τις διδάσκοντες/ουσες στην ενορχήστρωση ενός ελκυστικού και δημιουργικού μαθήματος.

Αποτιμώντας την εμπειρία της μουσικής προσέγγισης μουσικών στυλ του 20ού αιώνα μέσω της αναζήτησης του εσωτερικού ήχου της εικόνας, γίνεται φανερό πως οι μαθητές/τριες βρίσκουν μια διέξοδο για πειραματισμό και αναλυτική προσέγγιση, εμπλέκονται ενεργά και δημιουργικά στη διαδικασία της μάθησης, προσεγγίζουν κριτικά τον ψηφιακό οπτικοακουστικό γραμματισμό και τέλος, μαθαίνουν να «διαβάζουν» τον κόσμο και να δίνουν νόημα στις πληροφορίες – ηχητικές και οπτικές - με άλλα μέσα, πέρα από τα παραδοσιακά.

Η καλλιέργεια εγγράμματων μαθητικών ταυτοτήτων επετεύχθη μέσα από τον προσεκτικό σχεδιασμό των δραστηριοτήτων, βάσει των δυνατοτήτων των μαθητών/τριών, αλλά και την επιλογή εύχρηστων λογισμικών επεξεργασίας ήχου, εικόνας και βίντεο.

Οι διδακτικές προτάσεις που παρουσιάζονται στην εργασία αυτή θα μπορούσαν να προσαρμοστούν έτσι ώστε να αξιοποιηθούν και στις απαιτήσεις και ανάγκες του μαθήματος μουσικής της Γ' τάξης του Γυμνασίου και συγκεκριμένα στο πλαίσιο διδασκαλίας του κεφαλαίου «Το ταξίδι της μουσικής στον 20ο αιώνα – Μουσικοί πειραματισμοί και ανατροπές».

Οι Βασιλειάδης και Ζεάκης-Γλυνιάς (1993) μας καλούν να αναλογιστούμε πως για να λυθούν τα νέα διδακτικά προβλήματα, θα πρέπει σήμερα οι εκπαιδευτικοί να συνειδητοποιήσουμε, ότι είμαστε οι τολμηροί εξερευνητές για την κατάκτηση ενός νέου κόσμου. Κατάκτηση, στην οποία θα πρέπει αποφασιστικά ν' αφιερωθούμε, και στην ανάγκη, χωρίς καθόλου να στρέψουμε το βλέμμα μας προς τα πίσω.

5. Βιβλιογραφικές αναφορές

Ξενόγλωσσες

- Copland, A. (1980). *Μουσική και Φαντασία*, μτφ. Μ. Γρηγορίου Αθήνα: Εκδόσεις Νεφέλη.
- Goehr, L. (2005). *Το φανταστικό μουσείο των μουσικών έργων*, μτφ. Κ. Κορομπίλη. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΚΚΡΕΜΕΣ.
- Hauser, A. (1985). *Κοινωνική ιστορία της τέχνης*, τομ. 4, μτφ. Τ. Κονδύλης. Αθήνα: Κάλβος.
- Kandinsky, W. (1981). *Για το Πνευματικό στην Τέχνη*, μτφ. Μ. Παράσχος. Αθήνα: Νεφέλη.
- Nef, K. (1985). *Ιστορία της Μουσικής*. Αθήνα: Εκδόσεις Ν. Βότσης.

Ελληνόγλωσσες

- Αλεξούδα, Γ. & Ασλανίδου, Σ. (2017), *Διδάσκοντας πολυμέσα και οπτικοακουστικό γραμματισμό*, Στο Κ. Παπανικολάου, Α. Γόγουλου, Δ. Ζυμπίδης, Πρακτικά 5ου Πανελλήνιου Συνεδρίου «Ένταξη των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διαδικασία» (σ. 478-485). Αθήνα.
- Αλεξούδα, Γ. & Πατιώ, Μ. (2018). Οι προκλήσεις της Πληροφορικής στα σχέδια έρευνας/εργασίας Μουσικής: Διδακτικά παραδείγματα και προτάσεις. *εκπ@ιδευτικός κύκλος, Τόμος 6, Τεύχος 1, 2018, σ.σ.112-129.*
- Ασλανίδου, Σ. (2003). *Εκπαιδευτική τεχνολογία και οπτικοακουστική αγωγή*. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός οίκος Αδερφών Κυριακίδη α.ε.
- Βασιλειάδης, Σ., Γλυνιάς, Α. & Τσιαμούλης, Ι. (1991). *Η Μουσική μέσα από την Ιστορία της, γ' γυμνασίου*. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων.
- Βασιλειάδης, Σ., Ζεάκης-Γλυνιάς, Α. (1993). *Η Μουσική στον αιώνα μας, Α' τάξη Λυκείου-α' μέρος*. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων.
- Γεωργάκη, Α. (2003): *Τα νέα εργαλεία της Μουσικής Πληροφορικής στη μουσική εκπαίδευση και έρευνα*, Διάλεξη Μάιος 2003, Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής, ΤΕΙ Ηπείρου, Άρτα.
- ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ, (2003). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών Μουσικής*. Ανακτήθηκε 26-11-2018, από http://www.pi-schools.gr/download/programs/depps/13deppsaps_Mousikis.pdf
- Δημητρακοπούλου, Μ., Τζένου, Μ.& Ανδρούτσος, Π. (2010). *Μουσική Γ' Γυμνασίου, Τετράδιο Εργασιών*. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων.
- Ζαχαρής, Κ. & Ντούβλης, Σ. (2015). Συνεργατικά μαθησιακά περιβάλλοντα σε πλατφόρμες ελεύθερου λογισμικού cloudcomputing. Στο Δ. Κολοκοτρώνης, Δ. Λιόβας, Β. Στεφανίδης, κ.α. (επιμ.) *Πρακτικά 1ου Πανελλήνιου Συνεδρίου για την Προώθηση της Εκπαιδευτικής Καινοτομίας*, Τόμος II (σ. 177 - 187). Λάρισα.

- Ζεάκης-Γλυνιάς, Α., Παπαχρόνης, Ι., Σίμος, Ι., & Φραγκούλη, Α. (1999). *Μουσική Α'Ενιαίου Λυκείου-Βιβλίο καθηγητή-τεύχος πρώτο*. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων.
- Ζεάκης-Γλυνιάς, Α., Παπαχρόνης, Ι., Σίμος, Ι.& Φραγκούλη, Α. (2000). *Μουσική Α'Ενιαίου Λυκείου-Βιβλίο μαθητή*. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων.
- Ζιρώ, Ο., Κούβου, Ο., Μερτζάνη, Ε., Μωραΐτου, Ε. & Σιγάλας, Γ. (1998). *Εικαστικά Α' Α'Ενιαίου Λυκείου*. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων.
- Θεοδωράκης, Μ. (1972). *Μουσική για τις μάξες*, Αθήνα: Εκδόσεις Ολκός.
- Ι.Ε.Π. Aesop&Μαγαλιού, Μ. (2018). *Όταν οι ήχοι συναντούν τα χρώματα*. Ανακτήθηκε στις 2 Δεκεμβρίου 2018 από τη διεύθυνση: <http://aesop.iep.edu.gr/node/19724>
- Κιντή Β. (2013). Οι έννοιες του μοντέρνου. Στο Β. Κιντή, Π. Τουρνικιώτης, Κ. Τσιαμπάος (επιμ.), *Το Μοντέρνο στη σκέψη και τις τέχνες του 20ού αιώνα*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 13–27.
- Κοκκίδου, Μ. (2016). Μουσικοί Γραμματισμοί στον Απόηχο του Μεταμοντερνισμού: από την άγνοια στη συνείδηση. Στο Κοκκίδου Μ. και Διονυσίου Ζ. (επιμ.), *Πρακτικά 7ου Συνέδριου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση, “Μουσικός Γραμματισμός: Τυπικές και Άτυπες Μορφές Μουσικής Διδασκαλίας-Μάθησης”*, σ.σ. 3-36. Θεσσαλονίκη.
- Ματσαγγούρας, Η. (2003). *Η Διαθεματικότητα στη σχολική γνώση (ΕννοιοκεντρικήΑναπλαισίωση και σχέδια εργασίας)*, Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Π.Ι., ΥΠ.Δ.Β.Μ.Θ. (2011). *Πρόγραμμα Σπουδών για το «Νέο Σχολείο»- πεδίο: Πολιτισμός - Δραστηριότητες Τέχνης για την Υποχρεωτική Εκπαίδευση (πρόταση β')*. Ανακτήθηκε 29/11/2018 από τη διεύθυνση: repository.edulll.gr/edulll/handle/10795/2014
- Π.Ι., ΥΠ.Δ.Β.Μ.Θ. (2011). *Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής στο Γυμνάσιο*. Ανακτήθηκε 24/11/2018 από τη διεύθυνση: <http://ebooks.edu.gr/info/newps/Τέχνες - Πολιτισμός — πρόταση α'Μουσική — Δημοτικό-Γυμνάσιο.pdf>
- Πρόγραμμα Σπουδών της Καλλιτεχνικής Παιδείας-Μουσικής για την Α' Λυκείου (ΦΕΚ 155/Τ.Β./22-01-2015). Ανακτήθηκε στις 2 Δεκεμβρίου 2018 από τη διεύθυνση: http://www.et.gr/ids-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wE4q6ggiv8WTXdtvSoClrL8vQU7OEDJhqR5MXD0LzQTLf7MGgcO23N88knBzLCmTXKaO6fpVZ6Lx9hLsIJUqeiQhdPcpK9k6dUv_TaChK_L2TFSog0_UjR6JQ_deH8QDwk
- ΥΠΓΒΜΘ (2011β). *Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής στο Γυμνάσιο*. Ανακτήθηκε 29/11/2018 από τη διεύθυνση: <http://ebooks.edu.gr/info/newps/Τέχνες - Πολιτισμός — πρόταση α'Μουσική — Δημοτικό-Γυμνάσιο.pdf>

Αναφορές στο Διαδίκτυο

Claude Debussy, *La Cathédrale Engloutie*.Ανακτήθηκε από τη διεύθυνση:
<https://www.youtube.com/watch?v=cVMGwPDP-Yk>

Claude Debussy, *L'après-midi d'un faune*. Ανακτήθηκε από τη διεύθυνση:
<https://www.youtube.com/watch?v=TPSRzXodODk>

Iannis Xenakis, *Metastasis*. Ανακτήθηκε από τη διεύθυνση:

<https://www.youtube.com/watch?v=SZazYFchLRI>

Ο δικτυακός τόπος του googledrive - <https://www.google.com/drive>

Ο δικτυακός τόπος του Audacity - <http://www.audacityteam.org/>

Ο δικτυακός τόπος του WeVideo - <https://www.wevideo.com/>